

Și totuși, Republica Moldova în acea perioadă a făcut pași importanți în direcția aprofundării suveranității și independenței sale, stabilirii relațiilor necesare cu alte state, inclusiv cu România.

Satul Sărata-Galbenă în documentele timpului. Originea toponimului

Simion ROȘCA,

dr în filosofie, conf. univ., ASEM

Motto:

*Patriotismul este nu numai dragostea pentru pământ;
este dragostea pentru trecut,
este respectul pentru generațiile care ne-au precedat.*

Fustel de Coulanges (1830-1889), istoric frances

Primele atestări documentare de localități din Țara Moldovei sunt din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Conform surselor documentare, la sfârșitul secolului al XV-lea în Moldova existau de acum circa 2250 de localități rurale și urbane, inclusiv în jur de 580 între Prut și Nistru [1]. Condițiile geografico-naturale și social-economice din Moldova pruto-nistreană, au făcut ca populația băștinașă să-și întemeieze localitățile de-a lungul râurilor, precum și în preajma lacurilor și bălților. Aceasta ne-o confirmă și hrisoavele slavo-românești din secolele XIV-XVI, care atestă numeroase localități din arealul pruto-nistrean apărute alături de bazine de ape (râuri, pârae, lacuri, bălți, izvoare etc) [2]. Sursele de apă au o mare importanță social-economică în viața oamenilor. De aceea locurile din apropierea apelor totdeauna au fost mai populate. Se cunoaște și faptul că cele mai vechi civilizații din istoria omenirii au apărut și s-au dezvoltat pe malurile râurilor [3].

Care este, totuși, geneza satului și originea toponimului Sărata-Galbenă? Nomenclatura topică ne comunică informații din mai multe domenii științifice (istorie, geografie, lingvistică, etnologie, sociologie), reflectând diverse momente din activitatea materială și spirituală a oamenilor – modul de viață, ocupațiile, datinile, obiceiurile, credința. După cum remarcă Iorgu Iordan „*toponimia poate fi socotită drept istoria noastră nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări și fapte, mai mult ori mai puțin vechi și importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular*” [4, p.2].

Până nu demult se vehicula cu ideea, că prima atestare documentară a satului a avut loc la 16 august 1609, propusă de cercetătorul Vladimir Nicu în lucrarea sa *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi: Îndreptar bibliografic* [5, p.226], care precizează, că satul Sărata – Galbenă este pomenit, la acea dată, cu numele Ruorești. Lecturând cu atenție documentul semnat de Constantin Movilă voievod (1607-1611) observăm, că numai „**trei părți din tot satul Ruorești de pe Sărata, ținutul Lăpușna**” au fost vândute marelui postelnic Chirița Dumitrachi, care le-a cumpărat de la nepoții lui Galeș, Tătarul și Eremie Pârvul, iar aceștea, la rândul lor, l-au primit, printr-un uric, de la bătrânul Ștefan voievod. Nepoții i-au transmis lui Chiriță Dumitrachi, contra a 100 taleri de argint, „*acel uric ci lau avut de la Ștefan voievod încă, dar care era puțin strical*” (deteriorat) [6, p.8]. De aici reiesă, că Galeș, Tătarul și Eremie Pârvul au primit uric pe trei părți din sat de la legendarul domnitor, a patra parte rămânând, credem noi, în posesia altcuiva. Și încă ceva. Dacă Ștefan cel Mare a semnat documentul respectiv, înseamnă că satul Ruorești exista, deja, în secolul al XV-lea.

Pentru a elucida și spulbera îndoielile, am început căutările, care ne-au adus în negura vremurilor îndepărtate a bătrânilor domnitori Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Căutările nu au fost înzadar. Conform cercetărilor efectuate am ajuns la concluzia, că satul Sărata – Galbenă este mult mai vechi decât anul 1609.

Așa dar, prima mențiune documentară a moșiei satului Sărata - Galbenă o găsim în cartea domnească de la Alexandru cel Bun, datată cu ziua de **1 mai 1406 (6914)**, cunoscută și în copii rezumative [7]. Din acest uric aflăm, că domnul Țării Moldovei dăruiește boierului Vlad Dolhici, pentru dreaptă și credincioasă slujbă adusă domniei, „*un loc pustiu peste Prut, numit Fântâna Veprova, deasupra Saratei*” [8, p. 24-25]. Sintagma *loc pustiu* sau *locuri de pustie* are mai multe semnificații în documentele vechi: *seliște* sau *sat pustiu, pământuri nevalorificate, locuri izolate*, depărtate de așezările omenești sau *locuri ce n-au fost stăpânite de nimeni*. În cazul nostru, credem, că este vorba de prima semnificație, de seliște – seliștea Fântâna Veprova sau Fântâna Porcului. Pentru că din alt uric, dar de acum de la 25 martie 1523 (7031), aflăm, că Ștefan cel Tânăr voievod (1517-1527) întărește lui Sima Dușăscul și rudelor sale **satul Ivereni de pecte Prut, „la obârșăe Saratiu”**, în baza „*a lor drept uric și dires*” pe care moșul lor Vlad Dolhici l-a avut de la Alexandru voievod [9, p. 220-221].

În baza acestor două documente domnești ajungem la concluzia, că acel loc pustiu (seliște) de peste Prut, numit Fântâna Veprova sau Fântâna Porcului (*vepri* în limba slavă înseamnă *mistreț, porc*), pe care Vlad Dolhici l-a primit în dar de la Alexandru cel Bun, urmașii săi de la începutul secolului al XVI-lea l-au moștenit cu numele de Ivereni. Următorul document este uricul de la 16 august 1609, dar aici satul de pe râul Sărata, ținutul Lăpușna, are un nou nume – **Ruorești**.

În secolul al XVIII-lea nu s-a depistat nici un document referitor la satul Sărata-Galbenă, pe când în secolul al XIX-lea ele sunt destule. Este cunoscut faptul, că cu pacea de la București de la 16/28 mai 1812, s-a încheiat cel mai îndelungat război ruso-turc – 1806-1812. Pretențiile rușilor în acest război au fost destul de îndrăznețe, dacă nu ce-ar obraznice. Rusia a profitat de situația critică în care se afla Turcia în această perioadă și, inițial, și-a pus în plan să pună stăpânire pe ambele principate românești. Dar pe parcursul războiului în Europa s-au produs, din punct de vedere geopolitic, schimbări radicale, care au defavorizat Rusia și, de aceea, Imperiul Rus a fost nevoit să se „mulțumească” cu Moldova dintre Prut și Nistru, dezmembrând astfel Moldova și văduvind-o prin ocuparea uneia din cele mai principale și bogate regiuni ale sale [10].

După o scurtă pauză noua administrația rusă a hotărât să efectueze o trecere în revistă a localităților din regiunea nou ocupată, ceea ce s-a și făcut în anul 1817. În documentele acestui recensământ este trecut și satul **Sărata din ocolul Hotărniceni, ținutul Codru, așezat dea lungul râului Sărata și care aparține moșierului Vasile Iamandi** [11, p.202, nr.21]. Toate localitățile cuprinse de recensământ sunt clasificate, după situația materială, în trei categorii: A – înstărite, B – sufficient înstărite și C – neîndestulate [12, pag.3-7]. Satul Sărata, cu o populație de 161 de oameni, este inclus în categoria satelor înstărite căci este catalogat cu litera A [13, p.202, nr.21].

Aici apare întrebarea: de ce numai 161 de oameni? Pentru că la recensământul din 1858, satul este înregistrat cu o populație destul de impunătoare - 1268 de oameni [14] și este compus din două părți – partea de sus și partea de jos, dar cu toponimul **Sarata-Golbani**, adică **Sărata lui Golbani** și aparține altui moșier – Constantin Anastasii Zoti.

Și iarăși ce impun câteva întrebări. De unde a apărut acest Golban? De ce Sărata lui Golban și nu Sărata lui Zoti, căci el era stăpânul satului? Prin sat, se vehiculează și până astăzi cu o legendă despre un oarecare Golban. Conform legendei, pe timpurile când Moldova era sub stăpânirea Imperiului Otoman, moș Golban, un băștinaș de prin părțile locului, a atacat, împreună cu o ciată de flăcăi, un grup de turci care treceau prin pădurea din apropierea satului, deposedându-i și de o găleată cu galbeni, pe care nu a găsit altfel cum să o ascundă, decât să-i samene pe ogoarele satului ca turcii să nu-i mai găsească. Cum a apărut această legendă nimeni din sat nu știe. Unii săteni sunt înclinați să creadă, că legenda este rodul fanteziei lui Martin Vaisman (sau Martin Iulevici, căci anume așa îi spunea tot satul), profesorul de limbă franceză și de muzică, o personalitate legendară din sat. Cunoscutul poet Liviu Deleanu (1911-1967), un oaspete des al școlii și al satului, auzind această legendă, credem noi, de la Martin Vaisman, s-a inspirat la scrierea poemului *Ieșire din legendă* [15].

Până la începutul secolului al XX-lea numele satului Sărata-Galbenă se întâlnește în diverse publicații ale timpului în mai multe variante:

în 1861 - *Sărata Golbani (Slobozia)* [16];
în 1881 și 1902 - *Sărata Golbani* [17];
în 1904 - *Sărata-Galbenă (Slobozia)* [18];
în 1910 – iarăși *Sărata Golbani (Slobozia)* [19, p. 223].

Începând, însă, **cu anul 1915 și până în zilele noastre**, s-a înrădăcinat toponimul **Sărata-Galbenă** [20, p. 49-50].

Concluzii. Satul Sărata-Galbenă este situat între două dealuri mari – Roșculeasa și Ciobanca. Între aceste dealuri, din partea de nord, este un podiș, care coboară la vale până în mijlocul satului și un lac (iaz) mare. Podișul și lacul divizează localitatea în două părți – partea moldovenească și partea rusă. De la nord la sud, prin sat curge râul Sărata, care izvorăște în apropierea sătucului Sărata-Mereșeni, străbate partea rusă, spintecând-o în două și se acumulează în iazul din centrul satului, ca de aici să-și ducă liniștit apele la vale până la marginea satului în alt iaz – din apropierea satului Caracui. Partea moldovenească este și ea străbătută de un râuleț (pârâu) cu acelaș nume Sărata, care izvorăște din apropierea satului Mereșeni, străbate toată partea moldovenească și se varsă în acelaș iaz din apropierea satului Caracui. Faptul, că satul, inițial, a avut mai multe nume, se explică prin aceea, că erau două localități cu nume diferite. Seliștea Fântâna Veprova (Fântâna Porcului) pe care Vlad Dolhici a primit-o în dar de la Alexandru cel Bun în anul 1406 se afla, credem noi, pe râul Sărata din partea rusă a satului Sărata-Galbenă. Pe moșia din această parte a satului se întâlnește și astăzi microtoponimicul Valea Porcului. Urmașii lui Vlad Dolhici de la începutul secolului al XVI-lea au moștenit seliștea Fântâna Veprova cu numele de Ivereni. Iar satul cu numele Ruorești sau Răurești pomenit în hrisovul lui Constantin Movilă voievod noi credem, că s-a aflat tot pe râul Sărata, dar din partea moldovenească a satului Sărata-Galbenă. Mai târziu aceste două sate s-au contopit și la recensământul din 1858 figureauă cu numele Sarata-Golbani, dar format din două părți: partea de sus, care coincide cu partea moldovenească și partea de jos, ce coincide cu partea rusă a actualului sat Sărata-Galbenă.

Referințe bibliografice.

1. S.Tabuncic, G.Nicolae, *Planșa Țara Moldovei pe timpul lui Ștefan cel Mare. Ținuturi, orașe, cetăți, ctitorii, așezări rurale atestate documentar*, Chișinău, 2007.
2. *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol.I (1384-1448), 1975, nr. 20, p. 28-29; *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*. Supliment I (1403-1700), București 1975, pag.22, doc.2; *Catolul de documente din Arhivele statului. Iași, Moldova, vol.I (1398-1595)*, București, 1989, pag. 24-25, doc. 10; *A. Gonța, Documente privind istoria*

- României; A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, București, 1990, pag.101.
3. S.Roșca, L.Roșca, *Istoria și filosofia culturii antice*, Chișinău, 1998, 223 pag.
  4. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Buc., 1963.
  5. Vladimir Nicu, *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi: Îndreptar bibliografic*, în 2 vol.1991, vol. 2.
  6. Boga L.T., *Documente din arhivele Basarabiei (1607-1806)*, Chișinău,1931.
  7. *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale. Supliment I (1403-1700)*, București 1975, pag.22, doc.2; *Cataolg de documente din Arhivele statului. Iași, Moldova, vol.I (1398-1595)*, București,1989, pag. 24-25, doc. 10; A. Goța, *Documente privind istoria României; A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, București, 1990, pag.101.
  8. *Cataolg de documente din Arhivele statului, Iași, Moldova, vol.I (1398-1595)*, București,1989, doc. 10, pag. 24-25.
  9. *Documente privind istoria României, veacul XVI, A. Moldova, vol.I (1501-1550)*, București,1953, pag. 220-221.
  10. A.D.Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrâurirea lor asupra Țărilor Române*, vol.I, Iași, 1880, pag. 175-218; A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1992, ediția a II-a, pag. 281-288,433-447; С.Соловѳв, *Император Александр I. Политика. Дипломатия*, С.-Пет., 1877; Кассо Л. А. *Россия на Дунае и образование Бессарабской области*. - М., 1913 ș. a.
  11. И.Н.Халиппа, *Роспись землевадений и сословного строя населения Бессарабии по данным переписи 1817 года*, în *Труды Бессарабской Губернской Учёной Архивной Комиссии*, т.3, Кишинѳв,1907, p.202, nr.21.
  12. И.Н.Халиппа, *Роспись...*
  13. И.Н.Халиппа, *Роспись...*
  14. ANRM, f. 134, inv. 2, dos. 395.
  15. L. Deleanu, *Eșire din legendă*, Chișinău, Editura Lumina, 1974.
  16. *Списки населённых мест Российской Империи, III. Бессарабская область*, С.-Петербург, 1861, nr. 456.
  17. *Памятная книга по Одесскому учебному округу*, 1881г., Одесса, 1881, pag. 314; *Сельскохозяйственный отчёт Бендерской Земской Управы с 1 августа 1901 по 1 августа 1902года*, Бендеры, 1902, pag. 53-56.
  18. Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei, Chișinău*, 1904.
  19. *Бессарабский календарь ежегодник*. Под ред. Б.О. Лемперта и Н.К. Могилянского, Кишинѳв, 1910.
  20. *Виноградарство в Бендерском уезде, Бессарабская область*, Бендеры, 1915, pag. 49-50.